

HỒI KÝ

Nguyễn Văn Cật

(Chưa rõ ông viết năm nào)

Một hôm tôi đi họp về thì trời vừa xẩm tối. Những mặt ao bên xóm đã xanh đen lại. Trên nền trời cao thẳm nhấp nháy một vài ngôi sao. Khói thổi cơm ở các bếp nhà hàng xóm đùn ra làm mờ mịt cả ngõ nhà tôi. Bước vào sân, tôi nhìn cửa bếp nhà mình vẫn tối om. Mặc dù trời hơi lạnh, mấy con mèo, con chó vẫn ngồi cả ngoài thềm. Hình như chúng ngóng tôi từ lâu, mắt vẫn đăm đăm nhìn ra ngõ. Vừa thấy tôi vào sân, chúng đứng bật dậy, rít lên, mừng mừng tủi tủi: ông chủ đã về!

Ý chừng chúng đã đói lắm rồi, muốn giục tôi thổi cơm đi. Mấy chú gà đành chịu nằm khàn đi ngủ.

Tôi vội cởi áo, đẩy xe dựa vào chân đồng rạ rồi qua cửa chuồng lợn cạnh cầu ao. Lại thấy chú lợn đứng hai chân sau còn hai tay bám vào cái sào trước cửa, trông như vái vái chào chào ông chủ và chỉ chực bám lấy ống quần tôi. Tôi thấy thương lũ vật nuôi trong nhà và có cảm giác khó chịu. Nhà với cửa bừa bãi không còn ra thể thống gì cả. Tối xẩm rồi, cơm vẫn chưa thổi! Tôi thấy giận chính mình.

Nhìn vào cửa bếp lạnh teo, chưa có ánh lửa. Rơm rạ, que củi, lá cây khô trên sân, ngoài vườn quá bừa bộn, lũ vật đang đói. Tôi càng thấy khó chịu bức bối thêm. Cơn giận đang sôi muốn bùng lên nhưng tôi phải cố nén lại.

Rửa tay chân xong, tôi đứng giữa sân nhìn mấy vì sao vừa suy nghĩ xem làm việc gì trước, dọn dẹp việc gì sau. Đang lúc chần chừ thì chợt thấy có tiếng huýt sáo mờm đằng sau. Con tôi đi chơi về. Nó nói:

- Tối xẩm tối xờ mà thày chưa thổi cơm à?

Câu nói của con như hùn thêm lửa vào đồng rơm. Vào lúc khác chắc tôi cũng “hầm” cho con tôi một trận. Nghĩ lại trong nhà có hai bố con mà không kiếm chế được thì sẽ kém vui cửa vui nhà. Tôi đứng nhìn con rồi buông một câu:

- Thôi! Bố con mình đi thổi cơm mà ăn với nhau. Con đi xúc gạo, bố đặt nồi. Còn chờ gì nữa!

Thế là tôi vào nhóm bếp, đặt nồi cho con nấu cơm rồi băm bèo quấy cá, quét sân, quét nhà. Vừa xong mọi việc cũng là lúc con tôi gọi bố vào ăn cơm. Ngồi cạnh mâm cơm hai bố con nhìn nhau, nhìn nồi cơm bốc khói thơm phức. Tính thẳng con lúc ngồi ăn là kể đủ thứ chuyện: chuyện ở nhà, ở trường, chuyện học, chuyện chơi... đủ thứ chuyện con cà, con kê. Tôi cứ ừ cho xong bữa.

Ăn xong tôi thở phào, ngồi nghỉ cho khoan khoái và định ngả lưng thì con tôi nhớ ra và gọi giật giọng:

- Bố à! Lúc tối ông bí thư lại báo thầy đi họp chi bộ đấy!

Nhìn đồng hồ đã 8h15, tôi bật dậy đi ngay. Tôi tới muộn, cuộc họp đang tiến hành. Hôm ấy chỉ mấy anh em mà sao cuộc họp cứ lằng nhằng kéo dài đến tận 10h45 phút.

Tan họp về nhà quá giấc không ngủ được, tôi nằm trần trọc nghĩ lan man. Mình vừa tham gia các hoạt động phong trào ở địa phương, vừa phải làm tất cả các việc nhà từ xay lúa, giã gạo, băm bèo, quấy cá cho lợn gà... Tại sao phải khổ thế? Sao không an phận sống như những người đàn ông khác có phải sung sướng hơn không?

Gặp lúc thế này tôi nằm nghĩ về các con và nhớ vợ, nhớ lại vài chục năm trước, hồi tôi còn trẻ mới ngoài 20 tuổi...

Một lần tôi đi chợ mua lợn. Mua một con nên không thể gánh, tôi gửi cô T, người cùng làng, gánh hộ. Khi về đến nhà tôi thấy lợn đã được thả vào chuồng. Tôi thầm cảm ơn và không để ý đến nữa.

Mấy ngày sau tôi đạp xe lên huyện. Trên đường về trời chuyển nhanh từ quang đãng sang u ám, rồi mây kéo đến đen một góc trời. Có thêm vài hạt mưa. Tôi hãm xe lại, mặc áo mưa và lên xe đi tiếp. Đi một quãng tới giữa cánh đồng thì mưa to quá không thể đi được, tôi dựng xe lại dưới một gốc cây giữa đồng chờ mưa ngớt. Một lát sau tôi thấy một cô thanh niên dáng sẵn chắc, bị mưa ướt hết, mặt đang tái vì mưa lạnh, nhưng vẫn cười rất duyên chạy đến gốc cây trú mưa. Nhìn kỹ thì ra cô người làng hôm nọ gánh hộ tôi con lợn. Hôm nay cô đi cấy, mãi làm và cơn mưa đến quá nhanh, không chạy không kịp. Nàng đến bên tôi, xin lỗi muốn đứng cạnh tôi dưới gốc cây để trú mưa. Tôi đảo mắt nhìn quanh không thấy ai, liền đưa cho nàng mượn chiếc mũ và mảnh nilon che mưa.

- Cảm ơn! Giọng nàng run run, ngưng một lát rồi hỏi tiếp – Sao anh ít lại xóm Chùa chơi?

Câu hỏi bất ngờ của nàng làm tôi bối rối. Nàng cười nụ và nhìn trộm sang tôi dò xét. Thì ra cô nàng luôn để ý đến tôi từ hôm tôi nhờ gánh hộ chú lợn. Trời tạnh hẳn chúng tôi mới chia tay, tôi lên xe đạp về, nàng lại tiếp tục ra ruộng cấy.

Rồi hai chúng tôi yêu nhau. Say đắm, mãnh liệt.

Mẹ tôi phát hiện được và tìm cách ngăn cản chúng tôi yêu nhau. Cụ lấy lí do không hợp nhau về tính cách. Chị ta có ưu điểm chăm chỉ làm lụng nhưng ít nói, có phần hơi chậm chạp. Vả lại gia đình bên đó rất nghèo, thỉnh thoảng phải đi làm thuê, làm mướn ở xa, tít ngoài Mông dương, Cẩm phả. Cụ quan niệm đàn bà, con gái đi làm xa nhà, ra tít ngoài đất mỏ thì dễ hư hỏng.

Nhưng tôi và T. hồi đó lại rất yêu nhau, quyết tâm gắn bó với nhau. Tôi khẳng khái một mực chỉ lấy T. và nhất định sẽ không lấy ai khác.

Cuối cùng mẹ tôi phải chiều ý con trai độc nhất của bà. Bà chép miệng cho rằng đó là duyên số mà ông trời đã se duyên chúng tôi lại. Bà tự an ủi rồi đây cái tính chậm chạp, ít nói của con dâu, bà sẽ dạy dỗ để khắc phục dần. Đám cưới chúng tôi được tiến hành suôn sẻ như nhiều đám cưới khác.

Nhưng ông Trời chẳng chiều lòng bà lão. T. là nàng dâu mà bà không thể nào cho vào khuôn phép theo ý riêng của bà được. Rất nhiều lần bà tức con dâu đến “nổ ruột”, nhưng do bà bệnh các con gái một cách vô lí nên bà không có cách nào để trách cứ con dâu được.

Tôi có 3 cô em gái chưa đi lấy chồng. Chị dâu và các em chồng có đủ các lí do để không ưa nhau. Bất cứ chuyện xích mích nào cũng được các cô em mách đến tai cụ và dường như vợ tôi là người luôn sai, chẳng mấy khi được cụ bênh vực.

T. vốn ít nói nhưng đã nói là như đinh đóng cột. Nhiều lần bà tìm cách uốn nắn, dạy dỗ nàng dâu nhưng rồi lại bị đui lí. Bà bắt đầu có ý nghi ngờ con trai xúi giục nàng dâu cật vấn bà. Bà đang dần cảm thấy mình bị mất quyền làm mẹ chồng. Nàng dâu chăm làm, nói ít nhưng đều có lí và khó bắt bẻ. Bà rất muốn tìm ra lí do hợp lí để dạy bảo bằng cách đánh cho nàng dâu một trận. Bà thấy tốt hơn là thông qua thằng chồng bắt nó phải dạy bảo con vợ.

Thế rồi một lần vợ tôi đi làm đồng, vốn tính tham việc, làm mãi quá trưa mới về. Tôi ở nhà đi xúc gạo thổi cơm, nét mặt hơi lầm lì vì vợ lại về muộn. Bà cụ biết ngay lúc này đúng thời điểm con trai đang giận vợ. Bà cụ khích thêm:

- Làm thằng đàn ông mà phải chui đầu vào bếp, rồi bấm bèo nấu cơm, để cho con vợ nó dềnh dang ngoài đường chờ lúc cơm chín mới về. Thế là thế nào? Có phải tại thằng chồng đàn để vợ nó khinh. Rồi có lúc nó cười cổ cho không biết chừng!

Nói đến đây, bà cụ liếc nhìn tôi. Thấy mặt con trai tím lại, bà càng hả dạ, nói tiếp:

- Úi chà! Làm thằng đàn ông mà không dạy nổi vợ cũng hèn! Cứ xem nó cư xử với mẹ chồng như thế nào. Không chịu kém câu nào, lại cứ tưởng hay hóm lăm. Hãy thử ngẫm xem mày làm chồng hay nó làm chồng? Cửa ấy không dạy là hỏng. Làm chồng sao phải chịu lép! Người ngoài họ cười cho thối mả đấy! Lẽ thường ngoài thiên hạ, vợ hầu chồng, đằng này chồng đang lo phục vụ con vợ đấy!

Nghe mẹ nói, tôi vẫn ngồi lặng lẽ đun bếp. Vẫn biết rằng mẹ và vợ xưa nay không hợp tính nhau. Mẹ chồng kêu ca nàng dâu ương bướng khó bảo. Con dâu cho rằng mẹ chồng hay đặt điều, chấp nhặt đủ thứ. Bên nào cũng tìm cách bảo vệ lý lẽ của mình. Vào những lúc bình tĩnh hơn, công tâm mà xét, tôi vẫn cho rằng mẹ tôi quá khắt khe với nàng dâu. Tôi thường giải thích với mẹ và thanh minh cho vợ. Nhưng lần này, trong lòng đang bức bối vì vợ về muộn, nghe mẹ nói thấy có lí. Những lời nhiếc móc, chê trách nàng dâu của bà cụ như xói vào tận ruột gan tôi. Nó chạm vào lòng tự ái của tôi làm mặt tôi nóng bừng.

Ít lâu nay tôi bắt đầu cảm thấy hình như cái quyền làm chủ gia đình của tôi bị vợ lấn. Mẹ tôi đang mất dần lòng tin vào khả năng quản lí gia đình của tôi. Bà khích tôi việc ấy đang thua kém vợ. Nhưng ngay sau đó tôi lại tự tin vào mình khi ngẫm đến câu ca dao người ta thường nói:

Thật thà cũng thể lái trâu

Hiền lành cũng thể nàng dâu mẹ chồng.

Giữa lúc tôi đang tự dần vật mình thì vợ tôi đi làm đồng về. Cô bước vào bếp, ánh lửa chiếu sáng khuôn mặt vui vẻ, hạnh phúc của người vợ trẻ. Người con gái mới bén hơi chồng, làn da nâu, đôi mắt sáng rạng rỡ tạo nên dáng vẻ tinh nhanh tháo vát. Khuôn mặt bầu bầu với cái mũi nhỏ gọn trông thật nhẹ nhàng hiền hậu.

Tôi ngồi lặng im trước bếp lửa, mặt vẫn khó đăm đăm. Chị ngồi xuống gần tôi.

- Bố nó đang thổi cơm đấy à?

Tôi lặng thinh không đáp. Vợ tôi huých khẽ khuỷu tay vào lưng tôi.

- Giận đấy hả? Chắc bà lại nói xấu tôi chứ gì!

Tôi lầu bầu:

- Không chỉ bà cần nhần! Tôi đang bực mình. Làm gì cũng phải lo về sớm sớm một tý chứ!
- Ô hay nhỉ? Tôi gây nên chuyện gì nào?
- Chẳng làm gì nên chuyện à? Để người ta lo mọi việc nhà suốt từ sớm. Bỏ lại lợn gà đói meo trong chuồng rồi cứ thế đi làm, lại về muộn!
- Cũng năm thì mười họa mới có hôm thế này. Tôi phải cố làm cho xong việc, có phải ngày nào cũng vậy đâu! Nhà nhiều người mà cứ làm như nhà mình neo bán lăm ấy!

Tôi gắt xẵng:

- Thôi đừng già mồm! Cô tài giỏi lắm! Chỉ biết cúi cổ đi làm chẳng lo gì việc ở nhà cả. Không đi làm đồng nữa!

Nghe tôi nặng lời vợ tôi ầm ức phát khóc. Chị không ngờ hôm nay anh chồng lại cục cằn như vậy. Trước đây đã vài lần chị đi làm đồng về muộn, chồng vẫn thối cơm, quấy cám cho lợn, mọi việc vẫn vui vẻ không điều tiếng gì. Vợ tôi chưa biết nguyên nhân gì làm chồng cáu gắt, tuy đã lờ mờ cảm thấy chồng mình nghe bà mẹ nói gì đó về mình đây. Cô tìm cách dẫu dịu.

Bữa cơm hôm ấy mất vui. Suốt bữa ăn tôi luôn giữ vẻ mặt lạnh nhạt, khó chịu. Vợ tôi hỏi vài ba câu, tôi trả lời nhát gừng.

Đêm đến cả hai cùng trằn trọc khó ngủ. Tôi lo lắng sẽ không dàn xếp được mối quan hệ mẹ chồng nàng dâu, rồi dẫn đến thất hiếu với mẹ. Vợ tôi lại day dứt với việc gần đây chồng hay cáu gắt với mình. Rồi anh sẽ đứng về phía mẹ? Vợ tôi băn khoăn chưa biết cần ăn ở thế nào để làm vừa lòng mẹ chồng. Bà cụ vốn khó tính, chấp nhặt mọi điều với con dâu và luôn bênh vực các con gái một cách vô lí.

Tuy vẫn biết xưa nay chồng mình do quá hiếu tính mẹ nên thường động viên an ủi, thanh minh với mình, lần này vợ tôi thắc mắc sao gần đây tôi hay cáu gắt hơn, có ý về hòa với mẹ, nặng lời với vợ. Chị nhớ tới câu chồng nhieéc móc lúc nấu cơm trong bếp: “Thôi đừng già mồm! Cô tài giỏi lắm! Chỉ biết cúi cổ đi làm chẳng lo gì việc ở nhà cả. Không đi làm đồng nữa!”

Cứ thao thức suy nghĩ mãi về việc nên cư xử thế nào với gia đình chồng cho phải phép. Cuối cùng chị tự nhủ sẽ gắng sức gánh vác việc nhà, việc đồng áng nhiều hơn để chồng đỡ vất vả.

Đem ấy tuy ít ngủ, mờ sáng vợ tôi dậy sớm thổi cơm, nấu cám cho lợn. Cả buổi sáng hai vợ chồng cùng nhau ra đồng tát nước. Do đêm trước ít ngủ, buổi trưa tôi về trước. Vừa ngả lưng nằm lim dim ngủ thì vợ tôi về, nàng lặng lẽ để tôi ngủ, xuống bếp thổi cơm, quấy cám dọn dẹp hết mọi việc. Lên nhà không thấy ai, mẹ và các em gái đang ở ngoài sân vườn, nàng lại gần chỗ chồng nằm, khẽ cù vào nách tôi nói yêu:

- Bố dĩ ngủ đấy à? Tưởng về trước nấu cơm hóa ra đánh một giấc ngủ đấy mắt. Dậy ăn cơm thôi!

Những lúc vui vẻ, vợ tôi thường gọi tôi bằng hai tiếng bố dĩ hoặc bố nó. Nghe vợ gọi dậy ăn cơm, tôi làm mặt ngái ngủ chưa muốn dậy. Thực ra tôi đang đói, nhưng có phần ngượng với vợ, nhất là bắt gặp cái nhìn dò hỏi của cô ấy. Tôi nằm rốn và chờ cô em gái gọi thêm lần nữa, tôi uể oải trườn dậy. Ngồi vào mâm tôi vẫn cố mang bộ mặt ngái ngủ, như không nhìn vào đâu cả. Phải một lúc tôi mới lấy lại được vẻ tự nhiên. Tôi nhìn thẳng vào vợ. Chị ả thấy hạnh phúc, hớn hở hiện ra trên nét mặt. Tôi thấy ân hận, tự trách mình ngày hôm qua đã lạnh nhạt, rầy la vợ.

Vợ tôi nhìn chồng dịu dàng pha chút ngạc nhiên. Cô nàng vốn tinh ý và nhạy cảm trước những sự việc xảy ra hôm trước. Nàng đã nhận thấy sự hối hận qua ánh mắt chồng. Rồi đây hai vợ chồng sẽ tìm ra cách khắc phục để tránh xảy ra những chuyện không vui.

Cuộc sống của chúng tôi kể từ đây như những bản nhạc hay luôn vang lên khúc ca hạnh phúc. Hai vợ chồng cùng nhau xây dựng kinh tế gia đình, chăm lo cho hạnh phúc riêng, nuôi mẹ và giúp đỡ các em. Cuộc sống cứ thế tiếp diễn rồi chúng tôi có đứa con trai đầu lòng.

Năm 1942 mẹ tôi ốm nặng. Chúng tôi dồn hết sức lực, chạy chọt khắp nơi lo thuốc thang cho cụ. Bệnh tình cụ vẫn không thuyên giảm. Rồi tôi nhờ bà Nhiêu T, người thôn Hú (cùng xã) đưa cụ đi bệnh viện Phủ Doãn Hà nội chữa bệnh. Hy vọng các

đốc tờ (docteur – ngày ấy các bác sỹ thường được gọi là đốc tờ) tại bệnh viện lớn Hà nội sẽ chữa khỏi bệnh cho mẹ. Nhưng rồi họ cũng bó tay, mẹ tôi mất.

Thế là lũ chúng tôi từ đây mất mẹ. Chúng tôi nhớ lại từng lời của mẹ những ngày cả nhà sống hạnh phúc, những câu mẹ nói lúc ốm nặng.

Con mẹ đây, dâu của mẹ đây

Con cảm động những ngày chưa báo hiếu.

Lúc này hai em tôi đã đi lấy chồng. Còn một em gái thứ hai ở nhà với chúng tôi.

Năm 1945, Cách mạng tháng Tám thành công, tôi tham gia Việt Minh và làm việc cho Chính quyền. Kháng chiến chống Pháp bùng nổ, chúng tôi lặn lội khắp nơi, vất vả với đủ mọi việc thiếu thốn bừa bộn. Năm 1950 tôi bị lính Pháp bắt, qua tụi chỉ điểm trong xã. Chúng giam tôi ở nhà tù Thái bình. Ở nhà vợ con và em gái tôi ở với nhau.

Cảnh nhà, em chồng chị dâu lại xích mích. Rồi ăn riêng ở tây. Tôi bị bắt giam khoảng 1 năm rồi nhân cơ hội thuận lợi, tôi và một anh nữa rủ nhau trốn thoát về quê. Về nhà nhìn cảnh nhà cửa bừa bộn, gia đình xích mích, chị em cãi nhau tôi thấy chua xót như xát muối vào lòng.

Sau vài ngày tìm hiểu tình hình gia đình, tôi đem việc nhà ra bàn cách giải quyết. Cũng do tôi chưa tìm hiểu kĩ, cầm trịch không vững, vợ và em tôi cãi lại nhau, rồi chửi nhau, thậm chí cuối cùng xông vào đánh nhau ngay trước mặt tôi. Điên tiết, tôi sấn tới giang tay tát vợ 2 cái, em tôi sợ chạy biến. Vợ tôi ôm mặt khóc nức nở. Chị chạy nhanh vào buồng nằm sấp, úp mặt xuống giường, miệng bậm chặt lại để không cho bật tiếng ra ngoài. Sợ hàng xóm nghe thấy tiếng khóc. Tiếng nức nở của vợ bị chặn lại trong ngực, hai vai rung giật, nước mắt trào ra đầm đìa ướt hết mặt.

Vừa tát xong 2 cái, cả người tôi run bắn. Từ ngày lấy nhau đây là lần đầu tiên tôi có hành động vũ phu với vợ. Nằm ở gian ngoài nghe rõ tiếng nức nở của vợ trong buồng, cơn giận của tôi tựa đồng lửa có nước dội vào, người tôi lạnh hắt đi. Tôi ân hận vì mình đã quá tay. Chán nản, buồn bã, tôi vừa thương vừa giận vợ.

Vài hôm sau bình tĩnh ngẫm lại việc đã qua, tôi thấy mình có lỗi. Ý thức người cán bộ quay trở lại trong tôi. Hơn nữa trong hàng ngũ cán bộ chính quyền xã cũng có người chê trách. Việc đó làm tôi trăn trở suy nghĩ! Mình sai rồi, chẳng có lí do gì để giận vợ lâu hơn nữa. Cô ấy thật đáng thương, phải làm lành với cô ta ngay.

Đêm ấy tôi chủ động vào buồng vợ, choàng tay ôm lấy vai vợ. Cô ấy vẫn thức nhưng vờ ngủ. Một lát sau cô cựa mình và hẩy tay tôi ra. Tôi cười thầm trong bóng tối, hỏi nhỏ nhẹ:

- Vẫn giận à? Bây giờ em tắt trả lại vậy. – Vừa nói tôi vừa cầm tay vợ đặt lên má tôi.

Vợ tôi cảm động sau cử chỉ làm lành của tôi. Chị véo vào vai tôi một cái rồi trách:

- Người thế mà cục tính!

Tôi ghé mặt vào má vợ thì thầm:

- Thôi nhé! Cho tôi xin. Tôi thương em thật mà!
- Thương cầm xương chẳng được!
- Thương quá! Tắt xong rồi nghe em nằm khóc, trong lòng thấy buồn và hối hận.
- Lần sau nếu tái diễn tôi đưa ra cuộc họp cán bộ để họ phê bình cho. Ghét quá!

Nói xong lại véo tôi một cái. Bao nhiêu hờn giận, vợ tôi trút bỏ hết và sẵn lòng tha thứ cho chồng. Sau lần va chạm đó, tôi nể vợ và cư xử nhẹ nhàng hơn trước.